

DIN ISTORICUL LUPTEI ANTIVENERICE ÎN ORAȘUL TÎRGU-MUREȘ (1800—1870)

dr. I. Matis, dr. Maria S. Kovács, dr. I. Spielmann

Istoria luptei antivenerice în țara noastră a fost sintetizată acum patru decenii de V. L. *Bologa* (1). Cercetările din ultimii ani au întregit acest tablou cu numeroase date noi (2). Investigațiile s-au axat în primul rînd pe cercetarea măsurilor adoptate de organele centrale. Mult mai puțin studiată a rămas însă problema aplicării acestor dispoziții la nivelul comitatelor, județelor, orașelor. În lucrarea de față ne propunem să analizăm pe baza unor investigații arhivistice, unele aspecte ale luptei antivenerice în orașul Tîrgu Mureș între anii 1800—1870.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea sifilisul cunoaște o nouă recrudescență în Transilvania. Desele războaie, mișcările de trupe austriace și dispozițiile cezaro-crăiești, prin care prostituatele și femeile vagabonde din Viena au fost evacuate în Banat, au drept urmare o intensă contaminare a acestui teritoriu. De aici, în deceniile următoare sifilisul se întinde în toată Transilvania, fiind semnalat sub forma unor focare endemice deosebit de viguroase, în deosebi în comitatul Caraș-Severin, în regiunea Zlatnei, Mociu, Maramureș, Bistrița-Năsăud etc. (3).

Măsurile centrale, luate de Guberniu, se limitează la controlul prostituatelor, la ordonarea unui tratament obligatoriu al tuturor bolnavilor venerici. O circulară din 1802 dispune ca toți venericii să fie tratați, cei nevoiași în mod gratuit, cei înstăriți pe spese proprii. În 1803 se dă ordin pentru biciuirea publică a prostituatelor.

În lipsa unor statistici, nu cunoaștem numărul exact al celor îmbolnăviți, din descrierile contemporane rămase reiese însă că morbiditatea a fost deosebit de ridicată. Printre sifilitici, în virtutea teoriei uniceiste dominante în acea perioadă, se numărau și cazurile de blenoragie și de șancru moale.

O dată cu războaiele napoleoniene, mai ales după 1809, cînd se dispune internarea prizonierilor de război în Transilvania, un nou val al sifilisului se abate asupra Ardealului. Încă din 1808, Guberniul ordonă ca bolnavii din regiunile con-

tămate să fie vizitați sistematic de personalul sanitar, să li se aplice un tratament forțat, amenajându-se spitale de urgență pentru izolarea lor. Se instituie un control sever al tuturor călătorilor intrați în Transilvania. Prostituatele prinse în localurile de noapte sînt internate în spitale, iar bărbați cu care au fost găsite, înrolați cu forța în armată (4).

În primele decenii ale secolului al XIX-lea, se instituie un examen obligatoriu al tuturor militarilor înainte de a fi lăsați la vatră, cei găsiți bolnavi fiind supuși unui tratament. În 1829 se dispune și tratamentul obligatoriu al slujnicilor suferind de boli venerice, înainte de a li se permite întoarcerea în satele lor de baștină (5).

Măsurile centrale se îndreptau în primul rînd contra prostituatelor și militarilor, considerați ca vectorii cei mai importanți ai bolii. Cum reiese însă dintr-un raport oficial al unui medic austriac, în 1839 morbiditatea venerică continuă să fie deosebit de ridicată în Transilvania (6). Cauza unor astfel de stări de lucruri trebuie căutată atît în caracterul administrativ al măsurilor centrale — lipsa unor condiții reale pentru prevenirea și tratamentul celor infectați —, cît și în indolența forurilor locale.

Faptul este atestat și de mărturia arhivei țîrgumureșene. Prima dispoziția pe care am găsit-o în această arhivă, privind combaterea bolilor venerice este circulara, mai sus citată din 1802, privind tratamentul obligatoriu al bolnavilor venerici. În urma acesteia, forurile locale dispun executarea unui control al prostituatelor din localitate. O altă dispoziție găsită în arhiva țîrgumureșeană este ordonanța din 1808, prin care se dispune examinarea și tratamentul forțat al bolnavilor venerici o dată cu izolarea lor (7). Magistratul orașului dispune ca moașa și chirurgul orășenesc — în prealabil instruiți în recunoașterea semnelor bolii de medicul local dr. Antal Kovács — să fie însărcinați cu examinarea populației. În perioada 5—26 iulie și 5—22 august 1808, cei doi au examinat 952 de persoane, găsind 23 bolnavi sifilitici. Aceștia au fost izolați într-o cameră a Spitalului orășenesc, drept tratament administrîndu-li se un amestec de plante de leac, recomandate de același doctor Kovács. Acest examen a întîmpinat nenumărate greutăți, în special cei înstăriți refuzînd să se supună unui asemenea control.

Ca și în alte orașe ale Transilvaniei, și la Tîrgu Mureș sînt semnați un mare număr de bolnavi venerici, care își administrează în mod secret un autotratament cu arsen și fumigații mercuriale. Pentru pericolul pe care îl prezintă, ambele procedee au fost interzise în anul 1820, printr-un decret gubernial (8). Nu știm dacă această dispoziție a fost tradusă în fapt de forurile locale. Dintr-o altă circulară gubernială reiese însă că, măsurile de control periodic al prostituatelor și militarilor suspecți au fost neglijate. De aceea, în 1822, organele centrale dispun din nou examinarea de către chirurgul local și de către moașă a bărbaților, respectiv femeilor suspecete. Bolnavii urmează să fie izolați într-o casă țărănească, special amenajată pentru a putea servi scopurilor unui spital de urgență. Se precizează că, pe timpul tratamentului, cei internați vor fi supravegheați de străji civile pentru a nu fugi. Aceeași circulară gubernială ordonă biciuirea publică a prostituatelor și adunarea lor în „case de lucru feminine“, unde cele bolnave să beneficieze de tratament gratuit (9).

Cum reiese din raportul lui Elek Ferenczi, directorul poliției locale, adresat Magistratului local, în urma acestei dispoziții moașa și chirurgul orașului au trecut la examinarea persoanelor suspecete. S-au găsit în total 7 bolnavi, dintre care 6 proveniți din alte localități, fiind supuși cu toții unui tratament (10).

În 1827 Guberniul ordonă ca din fondurile Casei alodiale, Magistratul orașului să amenajeze un nou spital pentru bolnavii sifilitici, cu 3 camere:

una pentru 6 bărbați, alta pentru tot atâtea femei, a treia cameră servind drept locuință pentru îngrijitori. Asemenea spitale au fost amenajate din dispoziția Guvernului și în alte orașe din Banat și Transilvania.

Sub pretextul că bolile venerice nu ar fi răspindite în oraș, iar cei suferinzi ar fi îngrijiți în Spitalul orășenesc sau tratați la domiciliu, Magistratul orașului se opune acestor măsuri (11). Este vorba de o vădită indolență, căci din rapoartele anuale ale Spitalului orășenesc reiese că spațiul său devine pe zi ce trece tot mai neîndestulător față de solicitări.

În ciuda dispoziției guberniale din anul 1836, care ordonă asigurarea tratamentului bolnavilor sifilitici din fondurile caseriei statului, cu toate noile măsuri administrative luate pentru stîrpirea prostituției (12), situația devine din ce în ce mai îngrijorătoare. În anul 1842 medicul oficial al orașului dr. Pál Péterfi se adresează Magistratului orașului. El consideră prostituția drept principalul focar al îmbolnăvirilor venerice și propune izolarea totală a acestor femei. În acest scop, el cere să-i se pună la dispoziție etajul Spitalului orășenesc, gol în acel moment, destul de încăpător. Aici prostituatetele vor putea fi izolate și supravegheate — nu ca în incinta închisorii orașului, unde se află acum — accentuează Péterfi. Prostituatetele cazate în închisoare reprezintă un pericol serios de contaminare a deținuților pentru diferite infracțiuni. Și mai periculoasă este lăsarea liberă, fără control al prostituatelor, căci în acest mod se creează condiții foarte favorabile răspîndirii sifilisului în oraș, arată Péterfi (13).

Aflăm din acest raport că, o anumită perioadă de timp, prostituatetele bolnave din Tîrgu Mureș au fost cazate în închisoarea orașului. Nu știm cînd a început această practică periculoasă, dar dintr-un act de arhivă datat din 1844, reiese că, în acel an, prostituatetele suferind de sifilis au fost transportate din închisoarea orășenească în spitalul local (14). Intervenția dr.-lui Péterfi s-a soldat deci cu lichidarea uneia dintre focarele periculoase ale maldiilor venerice la Tîrgu Mureș.

În perioada care a urmat revoluției din 1848, numărul bolnavilor venerici crește din nou simțitor în Transilvania. La dispoziția forurilor centrale și locale, în primele două decenii care au urmat revoluției, au fost create la Cluj, Brașov, Sibghetul Marmației, Cehul Silvaniei și în alte orașe, spitale sau secții pentru boli venerice. Guvernul cere în același timp oficialităților județene rapoarte periodice despre situația bolilor venerice (15). Asemenea solicitări, datînd din anii 1848, 1851, 1855, 1856, 1857, 1859, 1862 — am putut găsi și în arhiva din Tîrgu Mureș. Din păcate, în majoritatea cazurilor răspunsul la aceste solicitări nu s-a păstrat.

Dintr-o circulară gubernială, emisă în anul 1848, aflăm că 23 dintre militarii bolnavi în Transilvania, suferă de afecțiuni venerice. Se dispune ca ei să fie internați și tratați în mod gratuit în spitale. Medicilor orașului și celor săi județului li se cere evidența tuturor cazurilor de boli venerice, precum și combaterea practicii vindecării ilicite cu fumigații de mercur (16). Traducînd în viață dispozițiile mai vechi și mai noi, oficialitățile mureșene acordă o oarecare importanță controlului periodic al prostituatelor. Astfel, în 1843 au fost examinate 11 femei din această categorie, găsindu-se între ele 9 bolnave. O nouă examinare are loc în anul 1862, bolnavele fiind internate în spital. În 1865 numărul celor examinate a fost de 55. Accentuăm că aceste date sînt lacunare, din cauza unor goluri în materialul arhivei.

Bolnavii venerici sînt internați într-un salon separat al spitalului local și după 1848. Numărul lor este de 10 în 1850, și 12 în 1851. Spesele tratamentului lor sînt suportate de Casa publică (17).

Guvernul consideră însă că această soluție nu e cea potrivită, căci există pericolul contaminării celorlalți bolnavi internați în spital. De aceea, în 1850 se dispune amenajarea unui spital special pentru bolnavii venerici, secție

total izolată, amplasată în afara centrului oraşului, servind scopurile spitalizării a 15 bărbaţi şi 30 de femei cu boli venerice. Spitalul urmează să fie înzestrat cu un număr suficient de îngrijitori şi personal administrativ, un medic comunal şi un chirurg local. Pe baza certificatului de pauperitate, săracii vor beneficia de tratament gratuit, medicamentele fiind eliberate de farmacia oraşenească. Guvernul propune totodată ca în satele din apropierea oraşului să fie amenajate spitale de urgenţă pentru sifilitici. Conducerea acestor instituţii să fie încredinţată medicului celui mai apropiat de localitatea dată (18).

Dispoziţia forurilor centrale găseşte de această dată sprijinul oficialităţilor locale. În şedinţa sa, din 15 septembrie 1850, Sfatul oraşenesc hotărăşte construirea unui spital cu 45 de paturi pentru bolnavii venerici. O comisie directorială mixtă este numită, cu sarcina de a asigura fondurile publice în vederea construcţiei, pentru a stabili numărul personalului ajutător etc. (19). Până la terminarea construcţiei spitalului, se dispune ca bolnavii venerici să fie găzduiţi în casa cizmarului *Megyaszai*, anume amenajată ca spital de urgenţă. Din alte acte de arhivă reiese că această soluţie provizorie a fost într-adevăr adoptată şi aplicată în anul 1850 (20).

În ciuda entuziasmului iniţial, la un an după şedinţa s-au realizat însă prea puţine din cele hotărâte. Comisia directorială, deşi obţine un împrumut de 1500 florini, nu a început încă lucrările de construcţie a spitalului, în pofida urgenţării amenajării acestuia de către autorităţile centrale (21).

În materialul incomplet de arhivă din următorii ani, nu găsim nici un act privind construirea spitalului, sau motivarea abandonării acestui plan. Tot ce am putut găsi este un raport al Magistratului datat din 26 iulie 1861, din care reiese că la acea dată, bolnavii sifilitici — 12 la număr — au rămas şi pe mai departe cazaţi în Spitalul oraşenesc (12).

Planul spitalului pentru bolnavii venerici pare să fi fost abandonat total. Situaţia a rămas neschimbată până în anul 1879, când sub conducerea dr.-lui V. Knöpfler ia naştere o comisie însărcinată cu lărgirea şi modernizarea spitalului din Tîrgu Mureş.

Sosit la redacţie: 20 octombrie 1971.

Bibliografie

1. V. L. BOLOGA: Din istoria sifilisului, Cluj, 1931; 2. T. GHIŢAN, C. ŞTIRBU: Propuneri pentru înfiinţarea unor instituţii spitaliceşti în regiunea Zlatnei şi a Văii Arieşului (1786) în vol.: Din istoria medicinei româneşti şi universale, Ed. Acad. R.P.R., 1962, p. 191—201; Z. SZÓKEFALVI-NAGY, I. SPIELMANN: Contribuţii la istoricul primelor decenii ale Institutului medico-chirurgical din Cluj, Rev. Med. (1967), XIII, nr. 2, p. 216—26; 3. V. BOLOGA: op. cit.: GY. GORTVAY: Az újabbkori magyar orvosi művelődés és egézségügy története, Bpest, 1953, Akad. Kiadó, vol. I; 4. V. BOLOGA: op. cit.; 5. Arhiva de stat Tîrgu Mureş, Magistratul oraşului nr. 691 1802; 6. V. BOLOGA: op. cit.; 7. Arhiva de stat Tg.-Mureş, Magistratul oraşului nr. 97 1808; 8. Ibidem, nr. 18 1810; 9. Ibidem, nr. 763 1822; 10. Ibidem; 11. Ibidem, nr. 670 1827; 12. Ibidem, nr. 3249 1827; 13. Ibidem, 2690 1842; 14. Ibidem, nr. 443 1844; 15. V. L. BOLOGA: op. cit.; 16. F. X. LINZBAUER: Codex sanitario medicinalis Hungariae, Tom. III, Sectio 5, Bpest, 1861, p. 948; 17. Arhiva de stat Tg.-Mureş, Magistratul oraşului, act nr. 2615 1850 şi 1362 1851; 18. Országos Törvény és Kormánylap, 1850. júl. 14, nr. 44, p. 140; 19. Arhiva de stat Tg.-Mureş, Protocolul şedinţelor din 15 sept. 1850; 20. Ibidem, Actele Magistratului 2934 1850; 21. Ibidem, Protocolul şedinţelor 4 I 1851 şi 9 VII 1851; 22. Arhiva de stat Tg.-Mureş, actele Magistratului oraşului, nr. 198 1861.